

เกิดเป็นคนได้

“เกิดเป็นคนได้” เป็นหนังสือ
อัตชีวประวัติของศาสตราจารย์ ล้อม
เพ็งแก้ว ท่านเกิดที่อำเภอควนขนุน
จังหวัดพัทลุง แต่มาใช้ชีวิตอยู่ที่
จังหวัดเพชรบุรี เป็นผู้เชี่ยวชาญ
หลายสาขากทั้งด้านภาษา วรรณคดี
ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาไทย
ท่านได้รับการขนานนามว่า “ปราชญ์
ชาวบ้าน” หรือ “ปราชญ์เมืองเพชร”

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้นอกจากเกี่ยวกับประวัติชีวิตของอาจารย์ล้อม เพ็งแก้วในวัยเด็กและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรไทยสามัญที่อาศัยอยู่ในชนบททางไกลของภาคใต้ รวมถึงวิถีวัฒนธรรมด้านต่างๆ ด้วย ซึ่งหาอ่านได้ค่อนข้างยากมาก

ผู้เขียนได้บอกเล่าเนื้อหาเป็นเรื่องราว มีทั้งหมด 25 เรื่อง ได้แก่ คนเกิดมาจากไหน? เวลาตกฟาก-ความฝันเข้าท้อง บัญชีดำ สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง นายร้ายกว่าเสือ ประเพณีการเกิด (มี 3 ตอน) พันเทียนทำได้ เหยี่ยวตั้งรูด ชื่อพันธุกรรม เรื่องของตา หัวเป็นปรวด เศรษฐกิจแบบตลาด และการปฏิรูประบบราชการ หมู่ ยางพาราและเงินรัชชูปการ โรงเรียนบ้านควนพลีและวัดราษฎร์นุกูล

การทำนา ไหว้เจ้าที่ ทำเคย-ทำขวัญ เจ้าที่คอกควาย มโนราห์ หนังสือสูงและขวานวรรณนา ว่าด้วย ‘พริ้ง’ กับ ‘เล’ ว่าด้วยหวาย โรงเรียนช่วยมิตรและอุดมศิครอนาคตและความฝันอันแสนงาม ทำยเล่มมีภาคผนวก เรื่องของแม่ รวมบทร้องเรือที่แม่เคยกล่อมลูก ซึ่งพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานฌาปนกิจศพนางนวล เพ็งแก้ว ผู้เป็นแม่ของผู้เขียน

ในที่นี่ข้าพเจ้าจะขอยกมาเล่าอย่างย่อๆ ในบางเรื่อง ดังนี้

คนมาจากไหน? ด้านความเชื่อและวัฒนธรรมคนไทยสมัยก่อนนั้นมีความเชื่อว่า คนเกิดจากผีป่น เมื่อดูข้อมูลทางด้านมานุษยวิทยา ซึ่งมีหลักฐานอยู่ในวรรณคดีโบราณ จากเรื่องพระไชยสุริยา และขุนช้างขุนแผน รวมไปถึงสำนวนภาษาที่ชาวบ้านยังคง

ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ “คนเกิดจากผีบ้าน” เมื่อเกิดมาแล้ว จึงมีอุปสรรค คือ โลก โกรธ หลง เข้าครอบงำ จนมี ผลทำให้สังคม บ้านเมือง และโลกสับสนวุ่นวาย นอกจากนี้ยังมีสำนวน “ผีเจาะปากให้พูด” ซึ่งเป็น หลักฐานสำคัญทางมานุษยวิทยา เพราะเป็นสำนวน ภาษาสะท้อนถึงความเชื่อของเจ้าของภาษา ซึ่งก็คือ สังคมของคนไทยเมื่อก่อนว่าคนเรานั้นเกิดจากผีบ้าน จะบ้านได้สวย ได้งาม ได้ชี้หรืออุปโลกนตร์อย่างไร ขึ้นอยู่กับความสามารถและความตั้งใจของผีนั้นเอง

เวลาตกฟาก ความฝันเข้าท้อง การฝันเข้าท้อง ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของการกำเนิดคน เพราะจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่า ชีวิตต่อไปของผู้มาเกิดจะเป็นไปทางไหน อย่างไร และคนแต่ก่อนมักจะบอกเล่าเป็นเสมือนการพยากรณ์ไว้ล่วงหน้า ดังที่ผู้เขียนเล่าว่า

“ตอนผมมาเข้าท้องแม่นั้น พ่อเล่าว่า ท่านฝันว่า ได้ปีนและท่านพอใจมาก ลูกขึ้นปลูกแม่ บอกว่าจะ มีลูกคนใหม่เป็นลูกชาย และจะไปตั้งอยู่เมืองไกล”

ส่วนการดูดวงก็ได้รับความนิยมดังที่สะท้อน ออกมาทางภาษาที่ว่า “แล้วแต่ดวง” และเป็น เรื่องสำคัญยิ่งในการผูกดวง แม้เวลาตกฟาก สำคัญก็จริง แต่ในทางวิชาพยากรณ์ก็ยังถือว่าเป็น รองความฝันเข้าท้อง ดังมีคำกล่าวที่ว่า “สิบดวงชะตา

ก็ไม่เท่านาที่ตกฟาก สิบนาที่ตกฟากก็สู้ความฝัน เข้าท้องไม่ได้”

บัญชีดำ ผู้เขียนเกิดในท้องที่กันดารอย่างยิ่ง ไม่มีบริการของรัฐ ไม่ว่าในส่วนใดๆ ราษฎรรับรู้ เพียงอย่างเดียวว่าต้องยอมให้ทางราชการเกณฑ์ แรงงาน และเสียภาษีค่าดำรงชีพ เช่น อกรค่า นา ค่าน้ำ หากทำสวนก็มีภาษีพืชผล ซึ่งเดือดร้อนเป็น อย่างยิ่ง เพราะไม่ทราบว่าจะหาเงินได้อย่างไร ราษฎรดำรงชีวิตอยู่โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปลูกฝ้าย ทอผ้าใช้เอง ก่อนผู้เขียนเกิดไม่นาน ประมาณปี พ.ศ.2459 รัฐบาลออกกฎหมายเลิก เกณฑ์แรงงาน แต่ให้เสียเงินรัฐูปการ 6 บาทแทน ทำให้ราษฎรต้องลำบากอย่างมาก เมื่อไม่มีเงินจ่าย ก็มักจะหนีเข้าป่าไปให้ห่างไกล พวกที่หลบหนีจึงมัก จะถูกกลั่นแกล้งจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและมักถูกขึ้น บัญชีดำหรือถูกหลาการค้า ซึ่งหมายความว่าบุคคล เหล่านั้นไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย หากถูก กระทำใดๆ จะไปเรียกร้องหาความเป็นธรรมกับ ใครไม่ได้ พ่อของผู้เขียนเป็นคนหนึ่งที่ถูกลาการค้า เนื่องจากมีเรื่องไม่กินเส้นกับผู้ใหญ่ และถูกจับส่ง ขังคุกที่ล่าป่าเป็นเวลา 7 วัน ในช่วงที่อยู่คุกพ่อไม่ ยอมกินข้าวที่เขาจัดให้ เพราะกลัวถูกวางยาพิษ

กินแต่ข้าวเหนียวห่อผีที่มีแม่ค้านำมาขายทุกวัน ข้าวเหนียวห่อผีก็คือข้าวต้มมัดนั่นเอง คนได้แต่ก่อนเรียกว่าข้าวเหนียวห่อผี เพราะมีลักษณะมัดเป็นเปลาะๆ เช่นเดียวกับการตราสังศพของคนทางใต้ ที่มี 3 บ่วง คือ ผูกคอ ผูกเอว และผูกเท้า

ประเพณีการเกิด หลังจากผีน้เข้าท้องแล้ว เชื่อกันว่าตอนแรกจะมาอยู่กับพ่อก่อน 7 วัน อาจจะมาเกาะเท้าหรือนอน โดยพ่อจะรู้สึกแปลกๆ เช่น เคลื่อนไหวผิดปกติบ้าง จากนั้นจึงไปอยู่กับแม่ มีความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่คนแรกตั้งครรภ์อยากกิน เช่น อยากกินเนื้อ อยากกินของสดของคาว ว่ายากี่จะมาเกิด อยากกินดินว่าสัตว์วันรมาเกิด และอยากกินดอกไม้ว่ามาจากสวรรค์ เป็นต้น สมัยก่อนยังไม่มีสถานีอนามัย ผู้ทำคลอดเรียกว่า หมอตำแย ซึ่งมักจะเป็นผู้หญิงสูงวัย ผู้มีครรภ์ต้องไปฝากท้องกับหมอตำแยทั้งสิ้น หากเป็นท้องแรก แม่ผัวจะต้องนำลูกสะใภ้ไปฝากท้อง หากเป็นท้องหลัง ผู้ที่ตั้งครรภ์ต้องไปฝากท้องเอง โดยต้องจัดของฝากท้องตามประเพณี มีข้าวสารเหนียวหนึ่งซัน มะพร้าวปอกเปลือกหนึ่งลูก หมากสามผล พลูหนึ่งกำ และเทียนหนึ่งเล่ม หมอตำแยจะทุบมะพร้าวเป็นสองซีก ให้ผู้ฝากครรภ์กลับมาหนึ่งซีก มีเคล็ดทำนายว่าเด็กที่จะเกิดเป็นหญิงหรือชาย ให้สังเกตจากซีกมะพร้าวหากเป็นซีกผู้ว่าเป็นผู้ชาย หากเป็นซีกเมียว่าเป็นผู้หญิง

การเตรียมก่อนคลอดต้องมีการตั้งราดหรือคราดใส่กระสอบนั่งสามใบ ประกอบด้วย 1) ข้าวสาร ราดละสามป้อย สามหยิบ สามกำ (ป้อยคือภาชนะตวงข้าวสารสำหรับหุง ทำด้วยกะลาขนาดเล็ก ตัดก้นออกส่วนหนึ่ง นิยมใช้กะลาที่มีตาเดียว) 2) ด้ายดิบ ราดละสามริ้ว 3) หมาก ราดละสามคำ พลู ราดละสามใบ 4) เงินเหรียญ ราดละหนึ่งเหรียญ 5) เทียน ราดละหนึ่งเล่ม ราดทั้งสามนำมาเรียงไว้

ใกล้กับศีรษะของผู้คลอดรอให้หมอตำแยทำพิธีเหยียนที่ใช้ในการตั้งราดนั้นนิยมใช้เหยียนนอก แต่หากหาไม่ได้ก็ใช้เงินบาทแทน

เหยียนตั้งราด เหยียนที่ใช้ในการตั้งราดเป็นเหยียนนอก ที่เรียกว่าเหยียนนอกเพราะเป็นเหยียนเงินต่างประเทศและมีขนาดใหญ่ จึงให้ความรู้สึกที่ดี เปรียบเหมือนการใช้สินค้าแบรนด์เนม ในปัจจุบัน เหยียนที่นิยมใช้ในการตั้งราด คือ เหยียนไท่ เหยียนนก และเหยียนไม้เท้า

เหยียนนอกรุ่นแรกๆ ที่เข้ามาสู่หัวเมืองปักษ์ใต้ คือ เหยียนของสเปน เรียกว่า Spanish Milled Dollar แต่ชาวบ้านทางใต้เรียกว่า เหยียนไท่ หรือเหยียนประตูลัย และเหยียนโพกหัว ที่เรียกว่าเหยียนไท่เพราะเป็นเหยียนที่เข้ามาครั้งศึกเมืองไทรบุรี สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีการแจกเหยียนให้ไพร่พลหลายหมื่นเหยียน ส่วนเหยียนโพกหัวเรียกตามพระรูปกษัตริย์สเปนที่อยู่บนเหยียน ซึ่งพระเศวตที่เกล้าอยู่เหมือนกับผ้าโพกหัว

ส่วนเหยียนนก เป็นเหยียนของเม็กซิโกซึ่งผลิตจำหน่ายไปทั่วโลก เหยียนนี้ไทยเคยใช้สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อครั้งผลิตเงินพดด้วงไม่ทัน จึงประกาศเทียบราคา 20 บาท เท่ากับ 12 เหยียนนก

เหรียญไม้เท้าเป็นเหรียญของอังกฤษ เข้ามาแพร่หลายในหัวเมืองปักขัใต้ ชาวบ้านเรียกกันว่า เหรียญไม้เท้า เพราะด้านหนึ่งของเหรียญเป็นรูปเทพีบริทานเนีย เทพีประจำเครือจักรภพอังกฤษ ถือหอกสามง่ามของเทพเจ้าสมุทร ซึ่งชาวบ้านเห็นเป็นไม้เท้า เมื่อเทียบกับเงินบาทคือ 3 เหรียญ เท่ากับ 5 บาท

ผู้เขียนได้เล่าเรื่องเงินเหรียญไว้อย่างน่าสนใจ คือ การเก็บซ่อนเงินเหรียญไว้ในเสาผรา ซึ่งเป็นการซ่อนที่แยบยล “ผรา” คือหิ้งหรือร้านในเรือนครัว โดยจะทำผรายาวเท่ากับห้องครัว ส่วนหนึ่งอยู่ตรงกับเตาไฟ สำหรับวางสิ่งของ เช่น กะบานพริก กระบอกเกลือ บันกะปิ ปลาย่าง เนื้อเค็ม ฯลฯ ทุกครั้งที่หุงต้ม สิ่งของบนผราก็จะถูกร่มควันเป็นการถนอมอาหารไปด้วย ส่วนที่อยู่เลยตำแหน่งเตาไฟก็เป็นที่คว่ำถ้วยชามและเครื่องใช้อื่นๆ เสาผรานิยมทำด้วยไม้กระบอก จึงสะดวกในการเจาะช่องสำหรับใส่เหรียญ เมื่อจะใช้เหรียญที่สะสมไว้ก็ต้องเปลี่ยนเสาผราแล้วนำเสาเก่ามาผ่าเอาเหรียญ

ในตอนนี้ผู้เขียนยังได้เล่าเกี่ยวกับการตั้งชื่อของตนเองว่า แรกเกิดผู้เขียนถูกเรียกว่า ไข่ไข่ เมื่อถึงเวลาต้องไปแจ้งเกิด พ่อก็ไปแจ้งเกิดกับกำนัน ตำบลชะมวง คือ ขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม ช่วยพูนเงิน) ก่อนเป็นกำนัน ท่านเป็นโนราที่มีชื่อเสียงมาก รู้จักเรียกขานกันว่า โนราพุ่มเทวา ซึ่งเล่าสืบกันมาว่าได้

สวຍเหมือนเทวดา ตอนไปแจ้งเกิดพ่อแจ้งว่าชื่อพร้อม แต่ขุนอุปถัมภ์นรากรว่า “ให้มันชื่อล้อมก็แล้วกัน” ผู้เขียนภูมิใจมาก แม้ว่าชื่อจะเขยโบราณไม่ทันสมัย แต่เป็นชื่อที่ขุนอุปถัมภ์นรากรเป็นคนตั้งให้

ไหว้เจ้าที่ เมื่อทำไร่ทำนาเสร็จ สังคมชาวบ้านแต่ก่อนจะมีประเพณีไหว้เจ้าที่นา เพื่อให้พืชผลงอกงาม ไม่มีศัตรูมาทำลาย เครื่องสังเวยมีเปิด ไก่ (ต้มสุกทั้งตัว) ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ขนมห่มข้าวต้มแดง ปลายี่ห้อมมีหาง และที่ขาดไม่ได้คือเหล้าขาว ผู้เขียนได้นำบทไหว้เจ้าที่นาซึ่งเป็นตำราของพ่อแก่ (ตา) มาเผยแพร่ในหนังสือเล่มนี้ด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังกล่าวถึงการเก็บเกี่ยวข้าว จะต้องดูวันจรมและวันพุธประจำปี เพราะเชื่อกันว่า หากเก็บเกี่ยวในวันจรม ได้ข้าวมาแล้วจะอยู่ในยุ้งได้นาน หนูหรือมดไม่มาเบียดเบียน ในวันแรกของการเก็บเกี่ยวก็ต้องทำพิธีขอขง คือเมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว ให้รวบรวมสามกอดตรงมูนา รวบรวมปลายกอดซึ่งขมวดผูกเข้าด้วยกัน แล้วหยิบดินใต้กอดซึ่งวางบนจุกซึ่งที่ขมวดไว้ ในการรวบรวมขงนั้นก็ต้องบริกรรมคำประกาศที่เรียกว่า “คาถาขอขง” ไปด้วย

ภาคผนวก เรื่องของแม่ รวมบทร้องเรือที่แม่เคยกล่อมลูก เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติแม่ของผู้เขียน คือนางนวล เพ็งแก้ว และบทร้องเรือจำนวน 189 บท ที่แม่ใช้กล่อมผู้เขียนในวัยเด็ก เป็นบทที่จดมาจากความจำของแม่ และบทร้องเรือเหล่านี้ นิยมร้องกันอยู่ที่ตำบลควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่น่าสนใจอย่างยิ่ง นอกจากผู้อ่านจะได้รู้จักอาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว แล้ว ยังได้ความรู้เกี่ยวกับวิถีคิด วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของคนปักขัใต้ในอดีต รวมทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสมัยนั้นอีกด้วย

